

PRIKAZ

Gordana Bekčić, Beograd

Svenka Savić, Marija Aleksandrović, Stanka Dimitrov i Jelena Jovanović, **Romkinje: biografije starijih Romkinja u Vojvodini**, Futura publikacija, Novi Sad, 2001, str. 230.

Knjiga koja je tema večerašnjeg priloga jeste zbornik biografija starijih Romkinja sa našeg terena i predstavlja jedan od rezultata istraživačkog rada polaznica Ženskih studija u Novom Sadu. Studentkinje koje su izvele projekat i same su pripadnice romske etničke zajednice. Savladavši tokom školovanja određena znanja i veštine, primenile su ih praktično u okviru svog etničkog okruženja, a pod vođstvom Svenke Savić, koordinatorke Ženskih Studija.

U izradi projekta korišćen je biografski metod Pavle Fridove, tako da su postavljena pitanja na opštem planu tipizirana i odnose se na glavne životne faze: detinjstvo, devojaštvo, udaju, bračni život, najznačajnije trenutke, profesiju, odnos prema decu, životnu filosofiju. Knjiga sadrži dvadeset biografija, od kojih je tri ispričano na romskom a sedamnaest na srpskom jeziku. Bitno je naznačiti da je ovo prva publikacija koja se bavi životom romskih žena, i stoga se može delimično definisati kao feministički projekat. Nama se čini važnije otvaranje perspektive iz koje je moguće neposredno, pa makar i delimično, ući u kulturni horizont romske zajednice, što ova knjiga svakako čini. Sistem stereotipa i predrasuda srpske i svake druge, takozvane *bele* zajednice prema Romima je činjenica koju ne moramo posebno da objašnjavamo. Kada se, kroz priču ovih žena, zađe u njihov svet, stvari poprimaju drugačiji oblik i ne možemo da se otrgnemo osećanju da nešto debelo nije u redu u međuetničkim odnosima u našem neposrednom okruženju.

Ženska sudbina je u neku ruku zajednička i globalna, razlikujući se od geografske širine, porekla, boje kože, ali arhetipski kontekst u opštem smislu funkcioniše u svim kulturama. Posebnost ženske romske sudbine u našem, još uvek patrijarhalnom društvu jeste njena apsolutna socijalna marginalnost, osujećenost u osnovnim ljudskim pravima, sirotinja i trpljenje.

Skoro sve učesnice projekta potiču iz veoma siromašnih porodica, u kojima je detinjstvo prošlo bez igračaka i svetlih uspomena. Sve one su veoma rano, još pre sedme godine, bile primorane da rade zajedno sa majkom, ili da u kući čuvaju mlađu decu dok su roditelji bili u nadnici. Iz takve situacije školovanje ženskog deteta deluje kao nepotrebno razbacivanje i njega prvenstveno sprečava majka, pošto je njoj u kući preko potrebna pomoć. Sve ove žene, međutim, smatraju neodlazak u školu za svoj veliki nedostatak. Iako imaju različite životne priče, sve one svojim naslednicama, prvenstveno unukama, savetuju brigu za sopstveno obrazovanje, samostalnost i identitet.

Interesantna je učestalost rasturene porodice koja se po pravilu dešava kao posledica odlaska oca od kuće, ili prosto sledećom ženidbom i stvaranjem nove porodice. Stiče se utisak da je romski

muškarac daleko nestabilniji u sukobu sa realnim životom i svakodnevnim porodičnim obavezama nego njegova partnerka.

Majka je najznačajnija i najsvetlija figura u sećanju ovih žena, ona je uglavnom izmučena i napačena teškim radom, u stalnom naporu da prehrani decu i sačuva porodicu. Od majke se uče svi mogući zanati i veštine, kuvanje, krećenje, obrada zemlje, čuvanje stoke, održavanje kuće, pamćenje porodičnih običaja. Majka je glavni model za identifikaciju i jedini je vaspitač, po pravilu strog i nemilosrdan.

Nevinost je moralna obaveza ne devojke već cele familije i strategija njenog očuvanja do udaje, a, pored nemaštine, sledeće je polje prepreka koje romsku ženu egzistencijalno ograničava. Istovremeno, kupovina mlade je manje više opšti ritualni oblik, tako da je ljubav kao preduslov braka potpuno irelevantna. Bračni život većina ovih žena pamti kao mukotrpnu rutinu svakodnevice, ispunjenu odgajanjem dece i radom. Ove žene uglavnom ne poseduju osnovno seksualno obrazovanje i zato je abortus, često nelegalan, osnovni oblik kontracepcije. Ni od jedne svoje sagovornice kreatorke projekta nisu čule da se u planiranju porodice i očuvanju ženinog zdravlja javlja suprug kao ravnopravan učesnik. Porođaj, kao i abortus je isključivo ženska briga i obaveza.

U domenu verskog identiteta i običaja, skoro sve sagovornice se izjašnjavaju kao pravoslavke u čijim se porodicama obeležavaju najveći hrišćanski praznici, kao i krsna slava, mada u isto vreme neke od njih veruju, na primer, u zadržavanje duše umrlog člana porodice u kući. Takvo mešanje hrišćanskih i paganskih verovanja Roma potpuno se poklapa sa horizontom većinske srpske kulture gde takvih pojava takođe ima na pretek.

Interesantno je (za nas nerome) da prema vraćanju, proricanju sudbine iz kafe, pasulja, ili karata, ove žene uglavnom imaju skeptično-negativan stav, smatrajući taj način dolaženja do novca nemoralnim, jer otvara mogućnost prevare i obmanjivanja. Najznačajniji događaji u njihovom životu su uglavnom udaja, rat (Drugi svetski), i rođenje dece, posebno prvog sina.

Zajednička crta ženskih romskih sudbina jeste jednoličnost svakodnevice, bez većih pozitivnih promena. One su najveći deo života provele u istom mestu, nisu putovale niti upoznavale ljude drugih kultura. Ženski romski identitet ili da se izrazimo u stilu Odri Lord, dvostruko manjinski identitet, ograničio je ove žene na uzak egzistencijalni prostor od roditeljske do muževljeve kuće, više manje bez perspektive za radikalnu promenu na bolje, kako na finansijskom tako i na muško-ženskom planu.

Ima, ipak, nešto što nikako ne možemo da potisnemo a što izranja iz životnih priča koje su skupljene u ovoj knjizi. Iako podređene, marginalizovane i osujećene, čini nam se da su ove žene unutar svoje etničke zajednice upravo takvim načinom života stvorile jednu potkulturu, čija osnova leži u odnosu majke i kćeri. Majka kao centralna figura detinjstva preslikava se u drugom delu

života na lik svekrve koja preuzima funkcije vodiča i savetodavca, istovremeno prenoseći znanja o kulturnom nasleđu muževljeve porodice. U tom trouglu možda se nalazi deo rešenja problema Romkinja. Ako majka dozvoli obrazovanje ženskoj deci jedna velika vrata biće definitivno otvorena i čini nam se da sav napor treba usmeriti ka edukaciji današnjih mladih majki romskog porekla. Sve druge prepreke i probelme života u većinskoj ne-romskoj zajednici ne mogu rešavati Romi sami. Ta gorka pilula pripada i nama, Drugima, i dok to ne bude bilo shvaćeno i prihvaćeno promene u opštem društvenom smislu neće se skoro desiti.

Beograd, 22.01.2003.